

supra, hujusmodi excommunicatum non esse privatum jurisdictione voluntaria; et ideo acta ab illo ex tali jurisdictione valida esse; ergo idem dicendum erit de actis ab hujusmodi tabellione. Oportet tamen, necessarium esse, ut partes, seu illi, ad quos pertinet talis usus, vel quorum voluntate et consensu scriptura fit, voluntarie, et non ex ignorantia excommunicatum ad tale ministerium admitterent; tunc enim optime procedunt rationes factæ. At vero si ex ignorantia id fecerint, cum nunquam voluerint excommunicato communicare, neque ad hoc obligentur per dictam Extravagantem, ut sæpe dixi, liberum eis erit in exteriori foro juri antiquo uti, nullamque fidem illis scriptis præstare. Quanquam etiam possint, si velint, ea acceptare, sicut eis liberum est, cum tali excommunicato communicare; et tunc jam solida manebunt et firma, nec poterunt amplius ea repudiare, quia jam perinde se habent, ac si a principio ex certa scientia, et voluntate facta fuissent.

9. *An qui excommunicatus tabellionis munus suscepit, postea acta valida faciat.* — Ultimo tandem circa hunc tabellionem inquiri potest, an si excommunicatus existens tabellio factus est, acta ab illo postea valeant. Quidam enim Canonistæ negant esse valida, non solum si durante excommunicatione, sed etiam si post absolutionem illa efficiat, quia putant, eum non esse tabellionem, sed ejus muneris collationem a principio nullam fuisse, tanquam ordinatam ad actum tali excommunicato prohibitum, juxta regulam cap. Si celebrat, de Clerico excom. ministr. Hanc vero sententiam falsam esse opinor, et collationem illius muneris peccaminosam quidem fuisse, et ad summum irritandam, non tamen ipso facto irritam, quia ex cap. Si celebrat, non plus probatur, neque aliunde probari potest. Quapropter quamdiu ille privatus non fuerit illo munere sic recepto, acta ab illo ratione talis muneris valida erunt, si post absolutionem fiant; si vero durante excommunicatione, servanda erunt ea, quæ de tabellione excommunicato generatim diximus.

SECTIO VI.

Utrum excommunicatus ad testimonium ferendum admitti possit, aut debeat.

1. *Regula generalis.* — In hac re est certa, et communis regula, non posse excommunicatum licite testimonium ferre, nec ab aliis

admitti, ex illo generali principio, quod omnis communicatio prohibita est excommunicato, et cum excommunicato; hæc autem actio humana communicatio est, ut per se patet. Est ergo talis communicatio prohibita; et ideo in specie etiam prohibetur in cap. Decernimus, de Sent. excom., in 6, ubi etiam dicitur, iudices seculares per censuram compellendos esse, ut excommunicatos in testes non admittant; tenentur ergo ipsi ex officio eos repellere, etiamsi partes nihil objiciant, vel eos voluntarie admittant. Unde in cap. Veniens, 2, de Testib., in fine, ut quidam, qui excommunicati esse dicebantur, possent testimonium ferre, ait Pontifex: *Volumus, ut ad cautelam absolvatis eosdem, ut vocati ad testimonium, libere valeant pro utraque parte testari.*

2. *In causa fidei possunt admitti excommunicati testes.* — Solum ab hac generali regula excipitur causa fidei; nam in favorem ejus admittuntur testes etiam excommunicati ad probandum contra hæreticos, fautores, receptatores, et defensores eorum, ut habetur in cap. In fidei, de Hæret., in 6, ubi Glossa hoc limitat, ut solum habeat locum, quando in illa causa via inquisitionis proceditur, quia in principio illius textus dicitur, *in negotio inquisitionis hæreticæ pravitatis.* Sed sine dubio est falsa interpretatio, quia juxta usum et appropriationem nominis *negotium inquisitionis* dicitur quælibet causa, quæ ab Inquisitoribus fidei ratione sui muneris tractatur, sive via inquisitionis strictè sumptæ, sive accusationis, et denunciationis in ea procedatur. Licet enim Inquisitorum nomen ad illos iudices significandos peculiariter accommodatum sit, fortasse quia illo procedendi modo præcipue utuntur ad veritatem indagandam, nihilominus totum eorum officium vel negotium Inquisitionis appellatur. Igitur in toto illo, quatenus causa fidei in eo agitur, admitti debet excommunicati testimonium quacumque ratione in causa procedatur, cum moderatione tamen et circumstantiis, quæ in eodem textu clare satis proponuntur. Extra hunc vero casum nunquam potest excommunicatus in testem admitti in judicio, quia generalis prohibitio communicationis, et specialis de non admittendis testibus, universalis est, in d. cap. Decernimus, et in jure nulla alia exceptio invenitur.

3. *Quomodo data regula procedat in teste excommunicato secundum antiquum jus.* — Statim vero occurrit interrogatio, de quo ex-

communicato hoc intelligendum sit, occultone an publico, tam secundum jus antiquum, quam secundum novum Extravag. *Ad evitanda.* Et quidem secundum antiquum jus supra dicta regula maxime procedit de excommunicato publico, quia ille publice vitandus erat juxta cap. Cum non ab homine, de Sententia excommunicationis, et ita de illo maxime loquuntur jura, ut patet a simili ex cap. Ad probandum, de Re judicata, et c. 4 de Except., in 6. De occulto autem excommunicato videri potest e contrario dicendum, eum non fuisse repellendum a testificando, quia occultus excommunicatus occulte vitandus erat, non publice, juxta dictum cap. Cum non ab homine; at si a testificando repellere, publice vitaretur; ergo non erat repellendus. Dicendum vero est, aliquid dici occultum, quia non est notorium omnibus, aut pluribus, seu communiter, quamvis sit probabile in judicio per duos vel tres testes; strictius vero esse occultum, quod nec sufficienter probari in judicio potest. Si ergo excommunicatus hoc posteriori modo occultissimus sit, clarum est non posse in judicio repelli, quia quamvis illi objiciatur excommunicationis exceptio, si non sufficienter probetur, vitari non potest; at vero si exceptio excommunicationis sufficienter probetur per testes, quamvis alioquin excommunicatio sit occulta, repellendus est; quia talis excommunicatio est sufficienter publica in illo foro, notorietate, ut inquit, juris, licet non facti; ergo in eodem foro vitandus est; ita enim cum proportione servatur, quod inducto jure statuitur, ut publicus excommunicatus publice vitetur.

4. *Quomodo locum habeat regula secundum jus Extravag.* — Unde cum proportione nunc loquendo post Extravag. *Ad evitanda*, clarum est, excommunicatum nominatim repellendum esse; non denunciatum autem posse quidem repelli, ex consensu tamen partium et iudicis admitti posse, quantumvis publicus sit, excepto solo percussore clerici. Fundamentum est, quia hujusmodi excommunicatus non est necessario vitandus; unusquisque autem vitare eum potest, si velit; ergo iudex potest nunc vitare hujusmodi excommunicatum, licet denunciatus non sit; ergo potest illum non admittere in testem, si sufficienter probetur excommunicatus, etiamsi fortasse ab eo, contra quem producitur, non excipiat; et e converso, si is, contra quem producitur, repugnet, non poterit iudex il-

lum admittere, quia ille habet jus ad repellendum illum, ne secum communicet. Unde non satis est quod actor ipse non teneatur hunc excommunicatum vitare, quia non potest cogere reum ad communicandum cum illo, nec potest uti privilegio Extravagantis *Ad evitanda*, in præjudicium alterius. Si autem et iudex velit illum in testem acceptare, et is, contra quem producitur, non repugnet, licite possunt id facere, quia non sunt prohibiti ob dictam Extravag. *Ad evitanda.* Non tamen propterea statim licitum erit ipsi testi excommunicato ferre testimonium, cum ei non sit ablata prohibitio non communicandi cum aliis. Si tamen id faceret inductus, seu rogatus ab actore, et ob gravem necessitatem, quia desunt alii testes, et res, de qua agitur, est alicujus momenti, excusari poterit a peccato.

5. *An admissio excommunicato vitando, ad testificandum ejus testimonium valeat.* — Sed quid si excommunicatus vitandus de facto admittatur in testem? numquid ejus testimonium valebit? In hoc dubio possent rationes dubitandi pro utraque parte proponi; sed quia in superiori puncto tactæ sunt, et inde facile sumi possunt, breviter dicendum censeo, si talis testis ex consensu utriusque partis admittatur, iudice non repugnante, validum esse ejus testimonium; si vero admittatur repugnante eo, contra quem producitur, invalidum esse, nullumque effectum habere posse. Ratio prioris partis est, quia licet jus præcipiat repellere testimonium excommunicati, non tamen irritat omnino ejus testimonium; nec sunt in jure aliqua verba, quibus hoc satis significetur; ergo si aliunde partes in eo consentiant, non est unde fiat irritum testimonium ejus. Et confirmatur, quia non magis repellitur a judicio testis quam actor, ut patet ex dicto cap. Decernimus, de Sentent. excom., in 6, juncto c. 4 de Except., eodem libro. Sed acta in judicio, ubi excommunicatus est actor, valida sunt, si non repellatur, ut supra ostensum est ex dicto cap. 4; ergo et testimonium excommunicati validum erit. Ratio vero alterius partis est, quia ex parte iudicis, voluntas est necessaria, cum ejus auctoritate testimonium suscipiendum sit. Ex parte vero ejus, contra quem testis producitur, etiam est necessarius consensus, cum in potestate ejus sit non communicare illi, nec fidem adhibere, sed ei exceptionem objicere; quam si objiciat, gravis ei fiet injuria, si talis testis admittatur. Si vero non objiciat, hoc ipso tacite consentit.

6. *Quid si reus testimonium excommunicati ob ignorantiam admittat.* — Solum posset dubitari, an, si contingat omittere exceptionem hujusmodi propter solam ignorantiam, tunc tale testimonium validum censendum sit; dici enim non potest, quis tunc voluntarie consentire; et ideo non videtur ille consensus ad valorem testimonii sufficere. Nihilominus censeo, idem in hoc dicendum esse de teste, quod de actore, propter rationem supra factam. Si ergo sententia jam lata est, rata manebit; nec suspendetur executio propter hanc solam causam, quia quoad hoc non est eadem ratio in teste, quæ in actore; nam actor semper agit et petit executionem; testis vero jam non amplius operatur. Si vero sententia nondum lata est, vel adhuc est locus appellationi, tunc proponi potest objectio excommunicationis, quandocumque in notitiam devenit; et ita irritum fiet testimonium prius latum, nisi subsequuta absolutione iterum ratificetur.

Possitne excommunicatus testimonium ferre in scripturis extrajudicialibus.

7. *Lex Quoniam, de Hæreticis, exponitur.* — Atque ex his intelligere unusquisque potest, quid dicendum sit de excommunicato, si in contractibus, vel testamentis, aut aliis scripturis efficiendis extra iudicium in testem adducatur. Dicendum est enim in primis, afferri quidem in testem non debere, quia excommunicatus tam in judicialibus, quam in extrajudicialibus vitandus est, et a legitimis actibus removendus, ut dicitur in c. Licet, de Sent. excom., in 6. Solum objici potest lex Quoniam, C. de Hæretic., ubi dicitur, hæreticis (quibusdam exceptis, qui ibi numerantur) tantummodo judicialia testimonia contra orthodoxos esse prohibita, non vero testamentaria testimonia, et quæ in ultimis eulogiis, et contractibus consistunt. Respondeo, primum ibi non agi de hæretico ut excommunicatus est, sed ut hæreticus est, neque ibi agi de pœna jure canonico imposita, sed ibi jure civili imponi pœnam illam cum illa limitatione, et moderatione, quæ ex parte in jure canonico inserta est in c. Si hæreticus, 2, quæst. 7, scilicet, quoad hoc, ut hæreticus contra hæreticum in testem admittatur, non vero contra orthodoxum. Bene autem ibi Glossa advertit legem illam derogatam esse per jus canonicum, quo hæretici excommunicati sunt, quod etiam notat Glossa in l. Qui

testamentum, § Eum qui, ff. de Testament., et late additio ad Abbatem, in cap. Veniens, 2, de Testibus, num. 48, lit. B.

8. *Testimonium excommunicati in contractibus ex consensu partium non est irritum.* — Igitur regula constituta de excommunicato, quod in iudicio testis esse non debeat, in contractibus, et testamentis, et quibuslibet instrumentis publicis locum habet. Et eadem proportione applicanda est ad excommunicatum nominatum, seu vitandum, et ad non vitandum, seu occultum. Item eadem ratione est intelligenda quoad prohibitionem actionis tantum; nam quoad valorem, sicut ex consensu partium validum est testimonium excommunicati in iudicio, ita et in contractibus, ut docuit Innocentius, in cap. 4 de Except., in 6, et alii plures, quos refert Ugolinus, tab. 2 de Excom., cap. 47, in § 4, qui § 2, oppositum de testamento cum multis docet, quod certo nullo speciali jure probatur. Et ratio, quæ adducitur, contrarium probat, nimirum quia qui in iudicio testis esse non potest, neque in testamento potest, ut sumitur ex l. Qui testamento, § Eum qui, ff. de Testament.; sed excommunicatus si in iudicio non repellatur, testis esse potest valide, quamvis non licite; ergo idem erit in testamento. Unde non video quo modo prædictus auctor sibi constet; nam prius fatetur, tale testimonium admissum in iudicio validum esse; et postea id negat de testamento, quod non aliter confirmat, nisi quia de iudicio, et testamento eadem est ratio ex prædicta lege, ex qua nobis oppositum aperte inferri videtur, supposito dicto principio.

9. *Quatuor modis potest contingere, excommunicatum in testem adduci.* — Primus. — Secundus. — Tertius. — Quartus. — Ut autem hoc, et tota hæc materia magis intelligatur, advertendum est, variis temporibus accidere posse, testem esse excommunicatum, Primo, quando videt factum, de quo testimonium fert; secundo, quando producit in testem; tertio, quando jurat se dicturum verum; quarto, quando actu fert testimonium. Primum tempus per se solum consideratum est impertinens; nam si reliquis temporibus, quibus producit quis ad testimonium dicendum, absolutus est, nil refert, quod eo tempore, quo vidit factum, de quo testimonium fert, fuerit excommunicatus. Quia excommunicatio non impedit quominus tale factum potuerit perfecte videri, imo etiam licite, quam hoc ad fidem testimonii parum referat;

hæc enim fides non nititur in probitate, vel aliis moralibus conditionibus, quas testis habuit eo tempore, quo vidit factum; sed in iis, quas habet, quando fert testimonium, supposita physica aptitudine, quæ necessaria fuit eo tempore, pro quo, vel de quo fert testimonium. At vero quando testis producit, jam incipit communicatio cum illo; et ideo, ut recte fiat, necessarium est, ut eo tempore quis excommunicatus non sit; tamen si esse contingat, licet in ea actione aliquid peccatum sit, nihilominus talis persona vere, ac sufficienter manebit præsentata in testem. Est tamen in hoc observanda differentia inter iudicium, et testamentum, vel contractum, quod in iudicio testis non præsentatur, ut videat factum, sed supponitur vidisse, et præsentatur, ut testificetur, quanquam non statim testimonium proferat; at in contractu vel testamento præsentatur in primis, ut videat, vel audiat id, de quo testimonium laturus est; et quoad hoc clarum est, excommunicationem nihil obstat, saltem ut valide fiat. Ultra hoc vero adducitur, ut de eo, quod vidit, et audivit, statim suum præbeat testimonium in ipsa scriptura, vel testamento, quod coram illo conficitur, et quoad hoc, in quo poterat esse difficultas, dicimus, validum esse instrumentum, et consequenter testimonium, quia nullum extat jus, quo irritum reddatur. Simili modo dicendum est de tertio tempore, quod maxime habet locum in iudiciis, in quo a producto in testem juramentum petitur de veritate dicenda, quam nondum aperit, donec testimonium ferat; et tamen, ut licite id fiat, necesse est, ut eo tempore excommunicatus non sit, propter communicationem, quæ intervenit; nihilominus tamen si excommunicatus ad illam actionem admittatur, valida erit; nam juramentum non minus obligat excommunicatum ad veritatem dicendam, quam quemlibet alium; et ideo actionem illam, seu juramentum repetere necessarium non est. Denique in ultimo tempore proprie exercet munus testis; et ideo tunc maxime necessarium est, ut sit ab excommunicatione liber. Quapropter si is, qui fuit testis contractus, aut testamenti, debeat postea in iudicio suum testimonium jurare, aut confirmare, necessarium erit, ut eo tempore absolutus sit; quanquam si non repellatur, valebit, etiamsi excommunicatus sit, propter easdem rationes; et præcipue quia nullum est jus, quo talis persona omnino inhabilis, aut tale factum omnino irritum reddatur.

10. *Quam graviter peccet excommunicatus testimonium ferens.* — Atque hinc facile intelligi potest, quam grave peccatum sit, excommunicatum testimonium ferre in iudicio vel contractu, etc. Nam juxta opinionem Cajetani, si talis testificatio alioqui includit injustitiam, seu falsam testificationem, peccatum erit mortale; si vero testis faveat veritati, et justitiæ, ob violatam excommunicationem in materia levi, solum erit veniale. Quæ sententia mihi vera videtur, per se loquendo, et quoad singulos actus testificandi, juxta superius dicta de humana communicatione, quia hæc actio per se sumpta, ut procedit ab ipso teste, privata est, et personalis, non a potestate aliqua, seu ministerio publico. Solum adverte, quando talis testificatio injustitiam continet, duas in ea actione esse malitias, unam contra justitiam, alteram contra Ecclesiæ obedientiam. Quamvis autem prior mortalis sit, non recte inde inferitur etiam posteriorem esse mortalem; nam quod in genere nocenti, aut injuriæ est materia gravis, in genere communicationis potest esse materia levis, ut patet etiam in humana et politica communicatione, quod est observandum ad discernendas circumstantias necessario in confessione aperiendas.

SECTIO VII.

Utrum excommunicatus possit esse advocatus vel procurator in iudicio.

1. *Valeantne acta ab excommunicato vitando ad patrocinandum admissa.* — De advocato res breviter expediri potest; nam licet patrocinari non possit licite, si tamen faciat, factum tenet; prior pars constat, tum quia hoc continetur in generali prohibitione communicationis; nam hoc munus sine communicatione non exercetur; tum etiam quia specialiter prohibitum est in c. Decernimus, de Sent. excom., in 6, et colligitur ex c. Intelleximus, et aliis, in quibus solum excommunicato reo locus in iudicio ad respondendum et se defendendum conceditur; non ergo, ut alteri patrocinetur. Quapropter et ad repellendum illum opponi potest exceptio excommunicationis ab altera parte, et quamvis illam ipsam omittet, iudex ex officio tenetur illum repellere, si publice excommunicatus sit, juxta dictum c. Decernimus. Quapropter hoc præcipue procedit de excommunicato vitando, seu denunciato; nam is, qui denunciatus non est, repelli quidem potest; tamen etiam potest licite

admitti, si partes, et iudex consentiant. Posterior pars probatur, quia valor talium actuum non tam in jure, quam in facto consistit; nam munus advocati præcipuum est consilium præbere, et secundum jura, et rationes causam tueri. Quod autem consilium rectum sit, et sapiens, et allegatio juridica, in facto, et in re ipsa consistit; nec propterea erit minus docta, aut sapiens, quod ab excommunicato fiat.

2. *Qualiter peccet.* — Solum videtur posse dubitari de aliquibus scriptis, quæ in iudicio admitti non solent, nisi a legitimo avvocato sint subscripta; et ideo de illis interrogari potest an sint valida, necne. Et quidem cum iudex possit, vel etiam debeat illa non admittere, quoad hoc non poterunt dici valida, id est efficacia; si tamen iudex velit ea admittere, sine dubio valida erunt, id est sufficientia ad causam fundandam et promovendam, ut a fortiori patet ex dictis de teste, et actore. Nam si actoris excommunicati acta valida sunt, cur non advocati, qui actori, et a fortiori qui reo patrocinatur? Denique nullum decretum irritans hic invenitur magis quam in aliis. Ex quo etiam fit ut de culpa excommunicati patrocinium ferentis ita censendum sit, sicut de teste; est enim eadem proportionalis ratio.

3. *Potest excommunicatus advocatus condignum stipendium accipere.* — Nisi patrocinium petens excommunicationem ignoret. — Tandem colligitur ex dictis, contra nonnullos Canonistas, posse advocatum ferentem patrocinium, condignum stipendium accipere, etiamsi excommunicatus fuerit, quia hæc circumstantia impertinens est ad justitiam stipendii, quod pro æquivalente labore datur; quod vero illi adjungatur aliqua circumstantia mala contra obedientiam Ecclesiæ, justitiam non lædit; et ideo non impedit quominus stipendium juste accipiatur, nec ad ejus restitutionem obligat. Intelligendum est tamen, dummodo ministerium advocati in iudicio admissum sit, et in ejus utilitatem cedat, qui stipendium solvit; nam si tale ministerium inutile et infructuosum reddatur ob patrocinantis excommunicationem, distinctione opus est. Aut enim pars ejus excommunicationem sciebat, et nihilominus ab illo patrocinium postulavit, eumque ad ministerium suum præstandum induxit; et tunc licite potest recipere stipendium, et alter tenetur dare, quia illi periculo voluntarie sese exposuit. Si vero petens patrocinium ignorabat excommuni-

tionem, et advocatus ipsum non admonuerit, ac propterea ejus labor et ministerium postea redditur inutile, in eo casu non potest stipendium ab alio accipere, cum ad ejus utilitatem nihil contulerit, et absque consensu alterius, ipso vel decepto, vel ignorante, tale ministerium in eo statu, et cum eo periculo usurpaverit.

De excommunicato procuratore.

4. *Debeatne excommunicatus procurator, ad officium suum admitti.* — De procuratore tria illa, quæ in aliis attingimus, breviter explicanda sunt. Primum, an excommunicatus procurator existens, ad suum munus exercendum admitti debeat. Secundum, an, si admittatur, acta ab illo valeant. Tertium, si excommunicatus procurator fiat, verus procurator constituatur. In primo puncto certum est excommunicatum non posse procuratoris officium in iudicio gerere. Primo ex generali prohibitione communicationis; nam constat illud ministerium sine communicatione fieri non posse. Secundo ex generali regula quod excommunicato non conceditur in iudicio locus nisi tanquam reo se defendenti, cap. Intelleximus, de Judiciis, cap. Licet, de Sent. excom., in 6, cum aliis. Tertio ex c. Decernimus, de Sent. excom., in 6, quia plus est procuratorem esse, quam testem; si ergo excommunicatus repellendus est ne sit testis, ut ibi dicitur, multo magis ne sit procurator. Item, quia vel procurator agit partes actoris, vel rei; si actoris, ipse est quidam actor; ergo ubi repellitur excommunicatus, ne sit actor, excluditur ne sit procurator hoc modo; nam si pro se agere non licet, multo minus pro alio; si autem agit partes rei, habet rationem patrocinantis, quandoquidem alium defendere conatur, et pro ratione sui muneris obligatur; ergo sub hac ratione excluditur sub verbo *patrocinando*; quod ibi etiam Glossa notavit: ergo.

5. *Objectio.* — *Diluitur.* — *In casu necessitatis potest excommunicatus procurator institui.* — Dicit aliquis: non excommunicatus potest in iudicio exercere officium procuratoris pro excommunicato reo, ut illum defendat, ex dict. c. Intelleximus; ergo et e contrario excommunicatus potest exercere munus procuratoris pro reo non excommunicato, ut illum tueatur. Consequentia tenet ex commutata proportione; et quia plus est favendum reo non excommunicato, quam excommuni-

cato. Respondetur negando consequentiam, quia ex hoc quod non excommunicatus pro reo excommunicato intercedit, non sequitur communicatio cum excommunicato, sed potius minuitur, quantum commode fieri potest; ex eo vero quod excommunicatus sit procurator alterius non excommunicati, necessario sequitur communicatio cum ipso excommunicato. Adde vero, si fingatur casus in quo nec reus per se ipsum se defendere, nec procuratorem alium pro se possit substituere præter eum qui excommunicatus est, tunc ob articulum necessitatis excommunicatum posse alterius causam agere ut ipsum defendat; nam in aliis rebus communicare cum excommunicato licitum est propter necessitatem, vel magnam utilitatem, præsertim ejus qui excommunicatus non est; ergo et ob hanc necessitatem licebit. Quæ necessitas maxime occurrere potest quando inchoata lite, et persona rei absente, procurator ejus excommunicatur, et non habet alium substitutum; tunc enim si ob eam rem causa rei periclitetur, existimo licite posse suum munus prosecui, donec vel alius procurator creetur, vel ipse absolvatur. Quod si contraria pars resistat, et excommunicationem objiciat, ad officium iudicis pertinebit, vel suspendere progressum litis, donec reus admoneri possit, ut sibi provideat, vel aliter ei succurrere, ne ob defectum defensionis injuriam patiatur.

6. *An et quomodo peccet excommunicatus qui officium procuratoris assumit, et illum admittentes.* — Atque ex dictis sequitur, per se loquendo, et secluso dicto casu necessitatis, peccatum esse vel ipsum excommunicatum huic muneri procuratoris se ingerere, vel alios ipsum admittere, aut cum eo causam agere. Hoc tamen diversa ratione nunc locum habet in diversis excommunicatis; nam ex parte excommunicati semper hoc est illicitum, etiamsi occultus sit; ex parte vero aliorum, solum si denunciatus seu vitandus sit, juxta Extravag. *Ad evitanda*. Quia tamen, ut sæpe dixi, illa non præcipit communicationem cum excommunicato non vitando, sed solum non prohibet, ideo, illa non obstante, potest iudex repellere excommunicatum publicum, etiamsi denunciatus non sit, et altera pars potest hanc exceptionem objicere, etiamsi excommunicatus occultus sit, dummodo probari possit. Quod si probetur, repellendus est, juxta superius dicta. Si vero hujusmodi excommunicatus non vitandus, a nemine repellatur, alii non peccabunt communicando cum illo,

quia non sunt prohibiti; ille vero qui ipsum induxerit, excusari non poterit, saltem a culpa cooperationis seu inductionis ad actum quem alius non potest licite exercere. Solum posset excusari, quando talis occurrit occasio, vel necessitas, ut illa procuratio censeatur admitti solum in favorem alterius, seu ut ei subveniatur; nam tunc facultas Extravag. *Ad evitanda*, potest ita extendi, ut actio illa, ipsi etiam excommunicato non censeatur prohibita, non in suum, sed in alterius favorem, ut in similibus sæpe in superioribus diximus.

7. Quanta vero culpa sit in excommunicato hoc munus exercere, mortalis scilicet, an venialis, ex dictis supra de actore, avvocato, et teste colligendum est; nam, cum gravius sit pro alio agere, quam pro se, si actorem esse, peccatum est grave, multo magis esse procuratorem pro actore; quia vero defendere alium facilius conceditur, ideo pro eo excommunicatum procurare levius est. Opinor tamen, licet exercere unam vel aliam actionem possit excusari a culpa gravi ob levitatem materiæ, assumere tamen procuratoris munus, seu habere animum illud prosequendi, non posse excusari a gravi culpa; nam illud objectum sic sumptum materia gravis est, ut a fortiori patet ex dictis supra de politica communicatione, nisi aliunde occurrat talis necessitas, vel ratio charitatis, ut culpam, vel excusare, vel ita minuere valeat, ut levis transgressio censeatur.

8. *An acta a procuratore excommunicato sint valida.* — In secundo puncto breviter dicendum est, si excommunicato procuratori exceptio excommunicationis non opponatur, neque a iudice ipse repellatur, acta ejus valida esse; quæ est sententia communis Canonistarum, partim in c. 4 de Except., in 6, partim in c. Post cessionem, de Probat., ubi Abbas, num. 42. Ratio vero est, quia qui semel fuit procurator constitutus, non amittit potestatem suam, seu officium, quantum ad actum primum (ut sic dicam), propter excommunicationem supervenientem; ergo quamvis per excommunicationem prohibeatur illa potestate uti, si tamen utatur, factum tenebit. Antecedens probari potest inductione ex omnibus hactenus dictis, quia excommunicatio non privat aliis dignitatibus, officiis aut beneficiis prius obtentis. Item quia nullum est jus, per quod hic effectus excommunicationi tribuatur. Prima vero consequentia probatur primo a simili ex c. 4 de Except., in 6; nam acta in iudicio ab excommunicato